

Krzysztof Pięciak

 <https://orcid.org/0000-0003-4017-7866>

*Institut Pamięci Narodowej*

## **Szlak bojowy k.u.k. Feldjägerbataillon Nr. 27 podczas I wojny światowej**

Szlak bojowy wielu jednostek armii austro-węgierskiej szczebla pułków i batalionów podczas I wojny światowej pozostaje do dziś znany jedynie w dużym uogólnieniu. Tylko część z nich doczekała się wydania w międzywojniu swoich monografii, kronik lub prac wspomnieniowych. Badania nad dziejami tych jednostek utrudnia fakt, że dokumentacja wielu z nich nie zachowała się do dnia dzisiejszego lub jest rozproszona w różnych archiwach. Śledzenie poszczególnych oddziałów utrudnia specyfika dowodzenia w armii austro-węgierskiej, gdzie elastycznie zmieniano, często wielokrotnie, podległość jednostek jednostkom wyższego szczebla: brygadam, dywizjom, korpusom czy (czasami tworzonym doraźnie) grupom taktycznym.

Niniejszy tekst ma na celu wypełnienie w niewielkiej części tej luki poprzez zarysowanie wojennych dziejów *k.u.k. Feldjägerbataillon Nr. 27* – cesarskiego i królewskiego 27. batalionu strzelców<sup>1</sup>. W pierwszej części artykułu zestawiono, w oparciu o źródła i opracowania, wiadomości

1 W literaturze spotyka się tłumaczenia nazwy *Feldjägerbataillon* jako: batalion strzelców (bez przymiotnika) oraz batalion strzelców polnych, połowych lub

na temat batalionu. Szkic ten uzupełnia aneks przedstawiający daty i miejsca walk, umożliwiając dokładniejsze śledzenie dziejów jednostki.

Aneks zestawiono na podstawie dokumentów personalnych oficera tej jednostki – Włodzimierza Krynickiego, zawierających dokładne informacje o datach i miejscach walk. Ze względu na jego późniejszą służbę w Wojsku Polskim zachowały się one w teczce akt personalnych, zdeponowanej w Wojskowym Biurze Historycznym – Centralnym Archiwum Wojskowym. Wyjątkowość tego źródła (nadzwyczajnie szczegółowy opis, jak na dokumenty kwalifikacyjne) oraz fakt, iż zachowana dokumentacja dotycząca tej jednostki jest skromna, stały się impulsem do przygotowania artykułu. Teczka akt personalnych oficera WP jest źródłem, do którego rzadko będzie sięgał badacz zajmujący się badaniem frontu wschodniego Wielkiej Wojny. Przedstawiona ścieżka badań może zarazem wskazywać jedną z możliwości odtworzenia szlaku bojowego austro-węgierskiej jednostki, której dokumentacja nie jest kompletna, poprzez prześledzenie materiałów personalnych służących w niej oficerów.

Przedstawienie dziejów tego batalionu stanowi także skromy przyczynek do badania procesu rozkładu armii austro-węgierskiej pod koniec I wojny światowej. Może stanowić ponadto pewien wkład w poznawanie kwestii narodowościowych w wojsku monarchii Habsburgów, w tym także losów służących w batalionie Polaków (co warto podkreślić, gdyż omawiana jednostka nie jest powszechnie wiązana z żołnierzami narodowości polskiej w cesarskiej i królewskiej Armii). Prześledzenie losów batalionu pozwala również wyjaśnić, w jakich okolicznościach oficerowie i żołnierze jednostki zdominowanej przez Ukraińców i Rumunów znaleźli się w listopadzie 1918 roku w Krakowie.

### **K.u.k. Feldjägerbataillon Nr. 27**

Batalion został sformowany po raz pierwszy w 1859 roku. 1 października 1893 roku został przekształcony w batalion połowy nr 16 tyrolskiego pułku strzelców<sup>2</sup>. Ponownie utworzono go latem 1914 roku w oparciu o 2. pułk tyrolskich strzelców cesarskich. Jego pokojowym garnizonem było miasto

pieszych. W epokowych publikacjach w języku polskim można zetknąć się także z hybrydalną frazą „batalion Feldjäger”.

- 2 Zob. *Schematismus für das k. u. k. Heer und für die k. u. k. Kriegsmarine 1914*, Wien 1914, s. 615; *Seidels kleines Armeeschema. Dislokation und Einteilung des k.u.k. Heeres, der k.u.k. Kriegsmarine, der k.k. Landwehr und der königlich ungarischen Landwehr*, Wien 1914, s. 72.

Hall w Tyrolu, a kadra kompanii zapasowej stacjonowała w Czerniowcach. Żołnierze rekrutowali się z terenu całego XI Korpusu (lwowskiego).

Według danych z 1914 roku 54% żołnierzy używało języka rumuńskiego, 27% – rusińskiego (tj. ukraińskiego), 19% – innych. Część spośród tych ostatnich stanowili Polacy mieszkający na Podolu. W trakcie działań wojennych część obszaru, z którego rekrutowano żołnierzy batalionu, była zajęta przez wojska carskie. Rodziło to konieczność uzupełniania jednostki rekrutami spoza macierzystego okręgu uzupełnień. Analiza list strat wskazuje na obecność w szeregach batalionu żołnierzy przede wszystkim pochodzących z Bukowiny<sup>3</sup> i Galicji Wschodniej<sup>4</sup>, znaczna grupa pochodziła z Królestwa Węgier<sup>5</sup>, w tym z leżącego w jego granicach Siedmiogrodu. Mniej liczni pochodzili z Tyrolu<sup>6</sup> (co można wiązać z lokalizacją garnizonu w Hall), Galicji Zachodniej (głównie z pow. Dąbrowa, Pilzno, Oświęcim i Nowy Sącz), w batalionie znaleźli się także pojedynczy oficerowie i żołnierze z Czech<sup>7</sup>, Słowacji, Dolnej i Górnej Austrii<sup>8</sup>, Vorarlbergu<sup>9</sup>, Styrii<sup>10</sup>, Śląska Cieszyńskiego<sup>11</sup>. Ponadto przynależność znacznej części żołnierzy wymienionych na listach strat nie jest znana. Powyższe dane

- 3 Odnotowano co najmniej 567 żołnierzy, przynależnych do powiatów: Czerniowce, Gura Humora, Kimpulung, Kocman, Radowce, Siret, Storożyniec, Suzawa, Waschkoutz (Waszkowce nad Czeremoszem), Wyżnica, Zastawna,
- 4 Odnotowano co najmniej 452 żołnierzy pochodzących z Galicji Wschodniej, z powiatów: Brzeżany, Brody, Buczacz, Horodenka, Jaworów, Kamionka Strumiłowa, Kołomyja, Kosów, Lwów, Nadwórna, Podhajce, Rohatyn, Śniatyn, Tłumacz, Przemysłany, Peczeniżyn, Radcza, Radziechów, Rawa Ruska, Rudki, Rohatyn, Stanisławów, Sokal, Stryj, Tarnopol, Zaleszczyki, Zborów, Złoczów, Żółkiew, Żydaczów oraz powiatów Galicji Zachodniej: Dąbrowa (Tarnowska), Pilzno, Oświęcim, Kraków, Nowy Sącz i pojedynczych z powiatów Brzesko, Jasło, Pilzno i Wadowice.
- 5 Odnotowano co najmniej 132 żołnierzy przynależnych do komitatów Abauj-Torna, Adófalva, Alsó-Fehér, Alvincz, Algyógy, Arad, Bács-Bodrog, Bihar, Borossebes, Budapest, Cseke, Csongrád, Elek, Gömör, Hegyes, Hunyad, Kis-Küküllő, Kolozs, Máramaros, Mezőszilvás, Mocs, Nógrád, Lippó, Temes, Temesvár, Torda-Aranyos, Torontál, Torockó, Trencsén, Weißenburg (Fejér), Zala.
- 6 Na listach strat odnotowano co najmniej 151 żołnierzy przynależnych do Tyrolu.
- 7 Odnotowano co najmniej 10 żołnierzy przynależnych do Styrii.
- 8 Odnotowano 6 żołnierzy przynależnych do Górnej Austrii i 4 do Dolnej Austrii.
- 9 Odnotowano co najmniej 22 żołnierzy przynależnych do Vorarlbergu.
- 10 Odnotowano 3 żołnierzy, w tym jeden pozostawał w ewidencji 27. batalionu strzelców i został przydzielony do kompanii wysokogórskiej nr 15.
- 11 Odnotowano jednego żołnierza przynależnego do Śląska Cieszyńskiego.

odpowiadają informacjom podawanym przez Włodzimierza Krynickiego, który pisał, że w 1918 roku zaczęto kierować do baonu kompanie marszowe złożone z Ukraińców, a także kapelana Ukraińca, który prowadził wśród żołnierzy działalność propagandową. Podawał, że w kadrze batalionu służyli „przeważnie Rumuni”, a także Ukraińcy, Węgrzy, Słowacy i grupa Polaków, zarówno pochodzących z Galicji, jak i ze Śląska Cieszyńskiego. Pełne dane o składzie narodowościowym w 1918 roku nie są znane<sup>12</sup>.

Bataliony strzelców oraz pułki tyrolskich strzelców cesarskich (*Tiroler Kaiserjäger*) stanowiły część jednostek strzeleckich cesarskiej i królewskiej Armii (*Jägertruppe*). Formalnie były one odrębną formacją. Jej odrębność wynikała z tradycji historycznej odrębności oddziałów lekkiej piechoty. W praktyce przed I wojną światową ograniczała się ona do aspektów organizacyjnych (istnienie samodzielnych batalionów, nie łączonych w pułki) oraz pewnych wyróżników w umundurowaniu. Pod względem taktycznym jednostki strzelców podlegały najczęściej brygadam piechoty lub – już podczas działań wojennych – grupom taktycznym. W 1914 roku istniało 29 batalionów strzelców oraz jeden bośniacko-hercegowiński batalion strzelców.

Umundurowanie jednostek strzeleckich wyróżniało się, w przypadku mundurów polowych, patkami i wypustkami spodni (pantalonów) w kolorze trawiastozielonym (*grasgrün*) oraz złotymi guzikami z numerem batalionu. Umundurowanie wyjściowe składało się z *Waffenrocków* wykonanych z sukna w kolorze szczupakowszarym z trawiastozielonymi patkami, naramiennikami i mankietami oraz kapelusza strzeleckiego z pękiem piór. Ekwipunek nie różnił się od tego używanego w piechocie. Wart podkreślenia jest fakt, że już od XVIII wieku jednostki strzeleckie nosiły mundury w kolorze szczupakowszarym (*hechtgrau*), wprowadzonym do użycia w armii austro-węgierskiej przed I wojną światową<sup>13</sup>.

12 Por. M. Enhl, *Die österreichisch-ungarische Landmacht nach Aufbau, Gliederung, Friedensgarnison, Einteilung und nationaler Zusammensetzung im Sommer 1914. Ergänzungsheft 9 zum Werke „Österreich-Ungarns Letzter Krieg“*. Unter der Leitung Edmund Glaise von Horstenau, Wien 1931, s. 38–39; R. Plaschka, H. Haselsteiner, A. Supan, *Innere Front. Militärassistenz, Widerstand und Umsturz in der Donaumonarchie 1918*, Bd. 2, München–Wien 1974, s. 343. Przytoczone dane z List strat (*Verlustlisten*) zestawiono w oparciu o listy dostępne online na stronach <https://des.genealogy.net/ou1wk/search/index> oraz <https://kramerius5.nkp.cz/> (4.01.2024).

13 Por. M. Ch. Ortner, H. Hinterstoisser, *The Austro-Hungarian Army in the First World War. Uniforms and Equipment – from 1914 to 1918*, vol. 1, Wien 2013, s. 50;

Pod względem organizacyjnym oddziały strzelców były zorganizowane w bataliony. Etatowo w 1914 roku batalion składał się ze sztabu, czterech kompanii, oddziału ciężkich karabinów maszynowych i kadry kompanii zapasowej, która podczas wojny była rozwijana do kompanii zapasowej, oraz taboru<sup>14</sup>. Łączna etatowa liczebność batalionu wynosiła 997 oficerów i żołnierzy w czterech kompaniach o numerach 1–4, liczących po 240 ludzi, dwa ciężkie karabiny maszynowe [ckm] oraz 35 oficerów i żołnierzy w oddziale karabinów maszynowych<sup>15</sup>. Podczas działań wojennych sytuacja ulegała niekiedy zmianie, gdy w wyniku strat liczba kompanii spadała, zdziesiątkowane pododdziały łączono w kompanie zbiorcze<sup>16</sup>. Miały miejsce również sytuacje, gdy do stacjonującego na spokojniejszym odcinku frontu oddziału docierały uzupełnienia, przyczyniając się do wzrostu liczby kompanii<sup>17</sup>. Taka sytuacja miała miejsce również w 27. batalionie strzelców, w którym odnotowano istnienie 5. i 6. kompanii<sup>18</sup>. Dążono także do zwiększania liczby ciężkich karabinów maszynowych. Nie odnaleziono natomiast śladów utworzenia pododdziałów wywiadowczych (*Nachrichten Detachment/Jagdkommando*) ani szturmowych.

H. Hinterstoisser, *Die Adjustierung des K. (U.) K. Heeres 1868–1914*, Bd. 1: *Die Infanterie*, Wien 1998, s. 9.

- 14 Por. R. Hübner, *Podręcznik dla szarż i aspirantów oficerskich ułożony podług przepisów służbowych. Handbuch für Chargen u. Unteroffizieraspiranten zusammengestellt nach den Dienstverschriften*, Lwów 1915, s. 23–24.
- 15 Por. T. Nowakowski, *Armia austro-węgierska*, Warszawa 1992, s. 28–29.
- 16 Przykładowo podczas walk w rejonie Niwki nad Dunajcem 22 grudnia 1914 roku stan batalionu wynosił 6 oficerów, 163 żołnierzy i 2 ckm. Zob. Österreichisches Staatsarchiv – Kriegsarchiv [dalej: Kriegsarchiv], Archive der Truppenkörper, IR Sammler, Karton [dalej: Kt] 1, „Gefecht am 22 Dezember 1914 bei Niwka am Dunajec”, Caslau, 29 VIII 1917.
- 17 Zaskakujący przypadek takiej sytuacji miał miejsce w Kombinowanej Dywizji gen. Rudolfa Stöger-Steinera von Steinstätten (z czasem otrzymała nr 62), w której skład wiosną i latem 1915 roku wchodziły m.in. dwubatalionowe [sic!] c i k. 31. batalion strzelców i bośniacko-hercegowiński batalion strzelców, liczące wówczas 6–7 kompanii, które latem tego roku połączono w improwizowaną jednostkę o nazwie Kombinowany Pułk Strzelców. Zob. Kriegsarchiv, Neue Feldakten [dalej: NFA], Gefechtberichte, Kt 19, 4. Infanterietruppendivision, Organization der 4. ITD III 11 VIII – Ende Jahr 1915; KuK 62. ITD Kdo. Ordre de bataille am 16 VIII 1915.
- 18 Na *Liście strat* nr 383 opublikowanej 28 lutego 1916 roku odnotowano kilkudziesięciu poległych i rannych żołnierzy 5. i 6. kompanii.

Latem 1914 roku batalion wchodził w skład 121. Brygady Piechoty, 8. Dywizji Piechoty, XIV Korpusu. Na front 27. batalion, dowodzony przez ppłk. Friedricha Nürnbergera, wyruszał w dniach 13–18 sierpnia 1914 roku. Wchodził wówczas w skład 121. Brygady Piechoty płk. Adolfa Brunswick von Korompa (współtworzył ją 1. pułk strzelców tyrolskich), ta zaś należała do 8. Dywizji Piechoty FML<sup>19</sup> Ludwiga von Fabiniego, XIV Korpusu 3. Armii<sup>20</sup>. Batalion brał udział w działaniach ofensywnych na Lubelszczyźnie prowadzonych przez armię austro-węgierską w drugiej połowie sierpnia i pierwszej połowie września. Podczas działań odwrotowych zabezpieczał przeprawę oddziałów austro-węgierskich przez San w rejonie Radymna. W drugiej połowie września, wraz z innymi oddziałami dywizji, wycofywał się na zachód, w kierunku Tarnowa. Uczestniczył także w kontrofensywie, w wyniku której ponownie znalazł się nad Sanem, biorąc udział w walkach w rejonie Leżajska, m.in. wspierając forsowanie rzeki pod Rzuchowem przez oddziały korpusu<sup>21</sup>. Po przetrzuceniu 8. Dywizji Piechoty na północ, na niższy bieg Sanu batalion brał udział w walkach w rejonie Niska oraz Skowierzyna, na północ od Rozwadowa<sup>22</sup>. 7 listopada 1914 roku batalion, nadal wchodzący w skład 121. Brygady Piechoty, 8. Dywizji Piechoty, brał udział w walkach w rejonie miejscowości Młodochów<sup>23</sup>. W toku walk odwrotowych cofał się wraz z oddziałami XIV Korpusu, który w kolejnych tygodniach znalazł się na północnym brzegu Wisły, na północny-wschód od Krakowa. Żołnierze 27. baonu walczyli m.in. nad Szreniawą, w rejonie Klimontowa, biorąc udział w natarciu przeprowadzonym 25 listopada siłami 3. i 8. Dywizji Piechoty. Tego dnia bukowińscy strzelcy wykazali się, wraz z żołnierzami salzburskiego c. i k. 59. pułku piechoty tocząc zażartą

19 Niem. *Feldmarschall-Leutnant*, dosłownie: marszałek polny porucznik, stopień odpowiadający generałowi dywizji WP.

20 Por. E. Wißhaupt, *Die Tiroler Kaiserjäger im Weltkrieg 1914 – 1918*, Wien 1935, s. 33–34.

21 Szerzej na ten temat zob. S. Kułacz, *Forsowanie Sanu pod Rzuchowem przez c.k. XIV Korpus (14–16 X 1914 r.)*, „Rocznik Przemyski” 59 (2023), s. 69–86.

22 Por. V. Schemfl, *Das k.u.k. 3. Regiment der Tiroler Kaiserjäger im Weltkrieg 1914–1918. Nach den Kriegsakten des Regiments*, Bregenz 1926, s. 76; E. Wißhaupt, *Die Tiroler Kaiserjäger...*, s. 183, 189; T. Sudoł, *Działania militarne nad Sanem w 1914 roku. Powiat stalowowolski*, Rzeszów 2018, s. 82.

23 Zob. Kriegsarchiv, NFA, Gefechtsberichte, Kt 145, KuK FJB 27 an das KuK 121 Inf. Brig. Kdo, 7 XI 1914; Kriegsarchiv, NFA, Gefechtsberichte für den 6 und 7 September 1914, Zaleszany, 1 XI 1914.

walkę na bliski dystans i wypierając żołnierzy carskich z pozycji. W kolejnych dniach zajmował stanowiska w rejonie Proszowic<sup>24</sup>. Po zatrzymaniu pochodu wojsk carskich na przedpolach Krakowa 27. baon wraz z XIV Korpusem został przetransportowany na południe, by uczestniczyć w operacji limanowsko-łapanowskiej. Strzelcy walczyli m.in. o wzgórze 417 w rejonie Słupi oraz w natarciu w rejonie Zawady (pow. bocheński), usiłując zdobyć 9 grudnia 1914 roku tę miejscowość<sup>25</sup>. Na przełomie 1914/1915 roku baon znalazł się nad Dunajcem i uczestniczył w walkach w rejonie Radłowa<sup>26</sup>. Po przesunięciu na krótki czas na obszar pomiędzy Brzeskiem a Wojniczem batalion wraz z 121. Brygadą Piechoty zajął w połowie stycznia 1915 roku pozycje nad Dunajcem na północ od Radłowa, na wysokości Jadownik Mokrych, gdzie pozostawał do lutego<sup>27</sup>. Według zestawienia z 23 stycznia 1915 roku 121. Brygada Piechoty (płk Eugen Krinnerstorff Edler von Lüftner) wchodziła w skład c. k. XVII Korpusu 4. Armii.

Kolejne dni przyniosły znaczne zmiany w dalszych losach 27. batalionu strzelców. 20–21 lutego 1915 roku bataliony strzelców – 1., 13., 16. i 27 – zostały zluzowane przez żołnierzy przydzielonych do 121. Brygady Piechoty 13. i 25. pułku piechoty *Landsturmu* (pospolitego ruszenia). Strzelców skierowano natomiast do transportu w Karpaty<sup>28</sup>. 27. batalion wycofano na tyły i wyłączono ze składu 121. Brygady Piechoty, do której nigdy już nie powrócił. 22 lutego rozpoczął się przerzut transportem kolejowym do Delatyna, gdzie baon dotarł – okrężną trasą, przez Budapeszt, Wielki Waradyn (dziś Oradea), Debreczyn, Nyiregyhaza i Syhot Marmaroski – tydzień później, 28 lutego<sup>29</sup>. Dyslokacji towarzyszyła zmiana na stanowisku dowódcy: komendę jednostki objął wówczas mjr Adolf

24 Zob. *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914–1918*, Hrsg. E. Glaise von Horstenau, Bd. 1, Wien 1931, s. 545.

25 Por. Josef Roth baron von Limanowa-Łapanów, *Bitwa pod Limanową-Łapanowem grudzień 1914. Die Schlacht von Limanowa-Lapanów Dezember 1914*, Limanowa 2019, s. 81; E. Wißhaupt, *Die Tiroler Kaiserjäger...*, s. 292.

26 Szerzej na temat tych działań zob. T. Woźny, *Bez zwycięzców, bez pokonanych: działania zbrojne nad dolnym Dunajcem 1914–1915*, w: *Wielka Wojna nad Dunajcem. Zabawa i okolice*, red. Z. Noga, Zabawa 2022.

27 Por. E. Wißhaupt, *Die Tiroler Kaiserjäger...*, s. 340.

28 Zob. *Kriegsarchiv, NFA, Kt 1207, 121. Infanterie Brigade, Tagebuch; Österreich-Ungarns letzter Krieg...*, Bd. 1, s. 116.

29 Zob. *Kriegsarchiv, NFA, Kt 1207, 121. Infanterie Brigade, Tagebuch; Kriegsarchiv, Archive der Truppenkörper, Kt 754, Kuk Feldjägerbatallion 13, Tagebuch.*

Ritter von Microys. Przez kolejne miesiące batalion walczył w terenie górskim, w Gorganach w Karpatach Wschodnich. Był podporządkowany kolejnym grupom taktycznym.

W maju 1915 roku 27. batalion był podporządkowany 16. Brygadzie Piechoty (płk Adolf Köckh Edler von Lehenshof), grupie gen. Stefana von Ljubičicia, rozlokowanej w Karpatach, wchodzącej w skład XIII Korpusu, stanowiąc wschodnie skrzydło Grupy Armijnej gen. Karla Pflanzer-Baltina (od 8 maja 1915 roku 7. Armii). W pierwszych dniach maja stanął, wraz z 1. i 13. batalionem strzelców, rezerwę Korpusu<sup>30</sup>. W kolejnych dniach brał udział w działaniach defensywnych w dolinie Bystrzycy Sołotwińskiej oraz w akcjach ofensywnych grupy w rejonie Osmołody i Ottyni, m.in. szturmując grzbiet Jawornika górujący nad doliną Łomnicy<sup>31</sup>. W czerwcu 1915 roku batalion podporządkowano Grupie Schönburg (gen. Alois książę von Schönburg-Hartenstein)<sup>32</sup> i brał udział m.in. w toczonych 8–9 czerwca walkach w rejonie Ottyni<sup>33</sup>.

We wrześniu 1915 roku 27. batalion strzelców był podporządkowany 16. Brygadzie Piechoty płk. barona Heinricha von Testy, wchodzącej w skład 30. Dywizji Piechoty gen. mjr. Moritza Jessera. W jej składzie brał udział w walkach nad Dniestrem, m.in. uczestnicząc w zaciętych bojach w rejonie wsi Żezawa, broniąc 27–31 sierpnia 1915 roku przyczółka mostowego w zakolu Dniestru<sup>34</sup>. Na początku 1916 roku pozostawał w Grupie Armijnej gen. Pflanzer-Baltina, w c.k. XI Korpusie (gen. kaw. Ignaz Edler von Korda), przez kolejne miesiące tocząc walki pozycyjne nad Dniestrem<sup>35</sup>. Podczas rozpoczęcia tzw. ofensywy Brusilowa 27. batalion

30 Por. *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914–1918*, Hrsg. E. Glaise von Horstenau, Bd. 2, Wien 1932, s. 346.

31 W zaciętych walkach o Jawornik uczestniczyli także, między innymi, żołnierze krakowskiego 13. pułku piechoty. Zob. *Kriegsarchiv, NFA, Gefechtsberichte, Kt 106, 9-14. Inf. Rgmt., „Schilderungen über die Tätigkeit des Rgtes”*, 23 IV 1917; E. Kwaśny [E. Giżewski], *„Krakowskie Dzieci” (Trzymasty Pułk) na polu chwały*, Kraków 1917, s. 149. Łomnica i Bystrzyca Sołotwińska są dopływami Dniestru.

32 W skład grupy wchodziły 9. Brygada Piechoty (5., 13. i 93. pułk piechoty) oraz 16. Brygada Piechoty (1., 8., 9., 13., 14., 16., 18. i 27. batalion strzelców).

33 Por. M. Ehnle, E. von Sacken, *OULK. Registerband*, Wien 1938, s. 70.

34 Por. H. Fröhlich, *Geschichte des Steirischen K. u. K. Infanterie-Regimentes Nr. 27 für den Zeitraum des Weltkrieges 1914–1918*, Bd. 1, Graz 1937, s. 379.

35 Por. *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914–1918*, Hrsg. E. Glaise von Horstenau, Bd. 4, Wien 1933, s. 17.



strzelców, wchodzący w skład 16. Brygady Piechoty, stanowił rezerwę armii. Brał udział w walkach, kontratakował na nacierających żołnierzy carskich, a podczas walk odwrotowych wycofał się w rejon Kołomyi. W pierwszych miesiącach 1917 roku batalion uczestniczył w walkach pozycyjnych w Gorganach, m.in. nad Przełęczą Legionów, zaś w wyniku działań ofensywnych w lipcu i sierpniu 1917 roku, podczas których uczestniczył w walkach o Wyżnicę i Storożyniec, znalazł się na Bukowinie. Przez kolejne miesiące zajmował pozycje na południe od Czerniowców, osłaniając strategicznie ważną linię kolejową – odcinek Kolei Żelaznej Lwów–Czerniowce–Jassy. W trakcie kilkumiesięcznych walk pozycyjnych komendę batalionu objął, 28 sierpnia 1917 roku, mjr Arnold Haller von Raitenbuch. Na przełomie 1917 i 1918 roku baon wchodził w skład grupy płk. Langer'a i stacjonował pod Tarnopolem jako rezerwa brygady.

Na początku 1918 roku batalion uczestniczył w ostatnich walkach na froncie wschodnim w ramach operacji „Faustschlag” oraz w zajmowaniu terenu na południu dzisiejszej Ukrainy. W chwili rozpoczęcia ofensywy wojsk austro-węgierskich wchodził w skład 16. Brygady Piechoty, podporządkowanej 30. Dywizji Piechoty. Dywizja podlegała XII Korpusowi, ten zaś cesarskiej i królewskiej 2. Armii. Po rozpoczęciu działań 28 lutego 1918 roku dywizja posuwała się z rejonu Satanowa, przez Płoskirów, maszerując dalej na Odessę wzdłuż magistrali kolejowej. W jej straży przedniej szła 16. Brygada Piechoty gen. mjr. Alfreda von Zeidlera, tocząc walki z siłami bolszewickimi, uczestnicząc w zajęciu Odessy. Wzmocniony dwoma działami batalion uczestniczył w zajmowaniu Mikołajowa. W kolejnych miesiącach wraz z 30. Dywizją Piechoty pozostał na terenie południowej Ukrainy jako część sił okupacyjnych, wchodząc w skład Grupy Chersoń (później: Grupy Armii Chersoń). W kwietniu 1918 roku, podczas działań w rejonie Odessy, czasowo został podporządkowany 11. Dywizji Piechoty. W połowie maja 1918 roku batalion stacjonował w Mikołajewie. 15 czerwca 1918 roku wchodził w skład 60. Brygady Piechoty<sup>36</sup> 30. Dywizji Piechoty. Dywizja była wówczas podporządkowana c. k. XXV Korpusowi, który wchodził w skład Armii Wschód (*Ostarmee*). W zestawieniu z 15 października 1918 roku batalion, oraz 97. pułk piechoty, widnieją jako wyłączone z 30. Dywizji Piechoty i podporządkowane 2. Dywizji Kawalerii<sup>37</sup>. Dywizja

36 60. Brygada Piechoty powstała z przemianowanej w 1918 roku 16. Brygady Piechoty.

37 W skład dywizji wchodziły wówczas także 3. Brygada Kawalerii, 2. pórregiment szturmowy, brygada artylerii fortecznej, 54. pułk artylerii polowej oraz dywizjon konny, oddziały saperów i bateria artylerii ciężkiej.

podlegała bezpośrednio Armii Wschód. W ostatnich dniach wojny, w październiku 1918 roku, 27. batalion strzelców, na powrót podporządkowany 30. Dywizji Piechoty (którą od sierpnia tego roku dowodził gen. mjr Julius Phleps) został wraz z dywizją przerzucony na Bałkany, by tam powstrzymać ofensywę sprzymierzonych w rejonie Kragujevac-Paracin. W mieście Kragujevac pochodzący z Bukowiny żołnierze baonu dopuścili się odstępstw od dyscypliny wojskowej. Ogólna wzmianka o tym wydarzeniu jest ostatnią informacją dotyczącą 27. batalionu strzelców zawartą w oficjalnej monografii *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914–1918*, co sugeruje, że owa niesubordynacja polegała tym, iż żołnierze – podobnie jak w wielu jednostkach austro-węgierskiej armii w tym czasie – odmówili wykonania rozkazów, zaprzestali walki i rozchodzili się do domów. W tym czasie trwał już odwrót 30. Dywizji Piechoty z Serbii do południowych Węgier, gdzie ostatecznie uległa ona rozkładowi<sup>38</sup>.

W 1918 roku kompania zapasowa (tzw. kadra batalionu) stacjonowała w mieście Čáslav w Czechach. Jej dowództwo objął 28 sierpnia 1918 roku kpt. Włodzimierz Krynicki – jak później pisał, skierowany tam, gdy jako frontowy oficer zaczął sprzeciwiać się działalności proukraińskiej wśród coraz liczniejszych żołnierzy tej narodowości. W kompanii zapasowej służyła wówczas grupa oficerów i żołnierzy Polaków, których kpt. Krynicki skupił wokół siebie.

Jak relacjonował, jesienią 1918 roku stanął na czele tejże grupy oraz żołnierzy innych narodowości, którzy w zaistniałym wówczas chaosie pozostali przy dowódcy, chcąc dostać się do Polski. W przypadku żołnierzy pochodzących z Bukowiny i Ukrainy był to tylko etap w drodze do domów, którą bezpieczniej było przemierzać w większej i uzbrojonej grupie. Kpt. Krynicki i jego ludzie przejęli broń, ekwipunek, kasę batalionową i kancelarię oraz zachowali dyscyplinę, dzięki czemu uniknęli rozbrojenia przez Czechów. W zamian za pomoc w rozbrojeniu wracającego z frontu pułku niemieckiego wynegocjował dostawienie składu

38 Zob. Wojskowe Biuro Historyczne, Centralne Archiwum Wojskowe, AP 5577, Włodzimierz Krynicki, Prośba o nadanie Krzyża Niepodległości, Przeźmirów, 15 VI 1937; *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914–1918*, Hrsg. E. Glaise von Horstenau, Bd. 7, s. 127–138, 144, 775–776, *Beilage 3. Neugliederung und Einteilung des öst-ung. Heeres am 15 Juni 1918*, s. 6; J. Centek, *Niemieckie wojska lądowe na froncie wschodnim w listopadzie 1918 r.*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” (2018) nr 1–2, s. 11–41; M. Wrzosek, *Okoliczności towarzyszące zimowo-wiosennym operacjom wojsk niemieckich i austro-węgierskich w 1918 r.*, „Studia Podlaskie” 4 (1993), s. 241–265.

kolejowego, którym 6 listopada 1918 roku oddział dotarł do Krakowa. Tam dopiero kpt. Krynicki zwolnił do domów żołnierzy narodowości rumuńskiej, ukraińskiej, węgierskiej i słowackiej, a sam zameldował się u gen. Bolesława Roi, który wcielił kadre zapasową 27. batalionu strzelców do formującego się 8. pułku piechoty Wojska Polskiego<sup>39</sup>. W takich okolicznościach w szeregach WP znaleźli się por. Stefan Karpiniec<sup>40</sup>, ppor. Leon Beździak oraz chor. Kilariski<sup>41</sup> i sam kpt. Krynicki.

Funkcje dowódców 27. batalionu strzelców pełnili<sup>42</sup>:

- mjr (Major)/ppłk (Oberstleutnant) Friedrich Nürnberger (– XI 1914)
- kpt. (*Hauptmann*)/mjr (*Major*) Heinrich Walter (w zastępstwie: XI 1914 – II 1915<sup>43</sup>)
- kpt. Adolf Ritter von Microys (II – VI 1915)
- ppłk Friedrich Nürnberger (VI – X 1915)
- kpt./mjr Adolf Ritter von Microys (X 1915 – VII 1917)
- kpt. Włodzimierz Ritter von Krynicki (w zastępstwie: 6 – 10 VI 1916, 7 XII 1917 – 15 I 1918 oraz 28 II – 17 III 1918)
- mjr Arnold Haller von Raitenbuch (VIII 1917 – XI 1918)

39 Zob. Wojskowe Biuro Historyczne, Centralne Archiwum Wojskowe, AP 5577, Włodzimierz Krynicki, Prośba o nadanie Krzyża Niepodległości, Przechmirów, 15 VI 1937.

40 Odnotowany w stopniu podporucznika rezerwy (*Leutnant in der Reserve*). Zob. *Ranglisten des Kaiserlich und Königlichen Heeres 1918*, Wien 1918, s. 870. Do WP został przyjęty z dniem 1 listopada 1818 roku. Dekretem z 17 stycznia 1919 roku w stopniu porucznika.

41 Zob. Wojskowe Biuro Historyczne, Centralne Archiwum Wojskowe, AP 5577, Włodzimierz Krynicki, Prośba o nadanie Krzyża Niepodległości, Przechmirów, 15 VI 1937; J. T. Nowak, *Wieża wolności. W 90. rocznicę wyzwolenia Krakowa*, Kraków 2018, s. 78–80.

42 Por. G. Zivkovic, *Regiments-, Bataillons-, Divisions-, Abteilungs-Inhaber und Kommandanten des K.u.K. Heeres und der K.K. Landwehr (1880–) 1898 bis 1918. Eine Ergänzung zu Wredes Geschichte der k.u.k. Wehrmacht*, Wien 1977, s. 76, maszynopis w zbiorach Kriegsarchiv. Nazwiska W. Krynickiego ww. spis (obejmujący najprawdopodobniej tylko oficerów formalnie mianowanych dowódcami pułków i samodzielnych batalionów) nie wymienia.

43 Przy nazwiskach H. Waltera i A. Microysa odnotowano: *intermistisch*, co można przetłumaczyć jako: dowodzenie „w zastępstwie”. Przejściowo batalionem dowodził także kpt. Włodzimierz Krynicki.

Przybliżenie dziejów 27. batalionu strzelców umożliwia wskazanie kilku dalszych aspektów związanych z funkcjonowaniem armii austro-węgierskiej podczas I wojny światowej.

Batalion kilkakrotnie zmieniał podporządkowanie brygadam (121., 16., 60. Brygady Piechoty), dywizjom (8. Dywizji Piechoty, 30. Dywizji Piechoty, 2. Dywizji Kawalerii) i grupom taktycznym. Stanowi to przykład typowego dla armii austro-węgierskiej modelu dowodzenia, w którym bataliony – traktowane jako podstawowa jednostka taktyczna – elastycznie przesuwano pomiędzy jednostkami wyższego rzędu w zależności od aktualnej sytuacji na froncie. Z kolei podległość dywizji kawalerii (w tym przypadku krótkotrwała) także stanowi element szerszej tendencji, zauważalnej w armii austro-węgierskiej w drugiej połowie wojny. Wraz z drastycznym spadkiem znaczenia jazdy, podczas wojny radykalnie spieszonych, można zauważyć podporządkowywanie dowództwom dywizji kawalerii jednostek pieszych. Taki model działania mógł wynikać z dążenia do zagospodarowania sztabów dywizji jazdy, dysponujących własnym aparatem dowodzenia, łącznością, logistyką itp., a co za tym idzie, zdolnością do „wchłonięcia” pułków i batalionów piechoty. Wielkie jednostki kawalerii – często będące kawalerią już głównie z nazwy – wykorzystywano na froncie rosyjskim oraz do pełnienia służby okupacyjnej na Ukrainie<sup>44</sup>.

Wart odnotowania jest także fakt, że batalion znaczną część działań wojennych toczył na terenach, z których wywodziła się znaczna część jego żołnierzy, tj. w Galicji Wschodniej i na Bukowinie. Na obecnym etapie badań nie sposób jednak stwierdzić, czy było to celowe działanie austro-węgierskiego dowództwa, obliczone np. na utrzymanie wyższego morale żołnierzy walczących – czasem dosłownie – w obronie swoich rodzinnych stron, czy działanie przypadkowe.

Choć dokładne dane dotyczące liczebności żołnierzy różnych narodowości w 27. batalionie strzelców i zmian, jakie zaszły w ciągu wojny, nie są znane, można zarysować je przynajmniej na pewnym poziomie ogólności. Dane pochodzące z analizy list strat wskazują, że przez cały okres wojny dominowali w nim rekruci pochodzący z Rumuni, Bukowiny, Galicji Wschodniej oraz w mniejszym stopniu z Węgier, Siedmiogrodu, Tyrolu i Galicji Zachodniej, a także pojedynczy żołnierze z innych krajów

44 Szerzej na ten temat zob. M. Baczkowski, *Szablą i łopatą: kawaleria austro-węgierska w I wojnie światowej*, w: *Front wschodni I wojny światowej: studia z dziejów militarnych i polityczno-społecznych*, red. M. Baczkowski, K. Ruszała, Kraków 2013, s. 49–57.

koronnych. Należy odnotować wzrost liczby Ukraińców w 1918 roku, choć otwarte pozostaje pytanie, czy jesienią 1918 roku żołnierze batalionu narodowości ukraińskiej przeszli pod władzę państwa ukraińskiego, czy – jak w przypadku wielu jednostek cesarskiej i królewskiej Armii – rozeszli się do domów.

Rozpadu jednostki uniknięto w batalionie zapasowym stacjonującym w 1918 roku w Čáslavi. Przynajmniej część żołnierzy skupiła się wokół dowódcy i unikając rozbrojenia przez Czechów przedostała się do Krakowa. Dla części z nich – Rumunów, Ukraińców, Węgrów, Słowaków i innych – był to jedynie przystanek w drodze do domów, lecz do miasta dotarła także grupa oficerów i żołnierzy Polaków, z których część zgłosiła się do odradzającego się Wojska Polskiego.

## Aneks

### I. Włodzimierz Krynicki

Włodzimierz Krynicki urodził się 15 lutego 1885 roku w Stryju. Był synem c. k. notariusza. W młodości mieszkał w Samborze i ukończył 4 klasy gimnazjum. W latach 1900–1904 kształcił się w szkole kadeckiej we Lwowie, którą ukończył z bardzo dobrymi wynikami, po czym 18 sierpnia 1904 roku rozpoczął służbę wojskową. W ewidencji armii habsburskiej figurował z tytułem szlacheckim jako Wladimir Ritter von Krynicki. Jako kadet-zastępca oficera pełnił służbę w cesarskim i królewskim 10. pułku piechoty<sup>45</sup> w Przemyślu, a następnie od 1908 roku w 2. pułku tyrolskich strzelców cesarskich<sup>46</sup> w Bozen, gdzie przeszedł także kursy specjalistyczne (m.in. ckm, przewodników i narciarski) w Dolomitach, awansując w tym czasie na kolejne stopnie. Na początku 1914 roku, w stopniu porucznika (*Oberleutnant*) na krótki czas został przeniesiony do 4. pułku tyrolskich strzelców cesarskich, po czym już w kwietniu tego roku został przeniesiony do 27. batalionu strzelców.

Krynicki pisał później, że w 2. pułku tyrolskim był jedynym oficerem narodowości polskiej, gdy natomiast znalazł się w 27. batalionie strzelców, po mobilizacji znalazło się w jednostce pięciu oficerów rezerwy i kilkudziesięciu szeregowych polskiej narodowości, których podczas wojny gromadził wokół siebie, zyskując przez to przydomek *Präses des Polenklubs*. Na stopień kapitana został awansowany ze starszeństwem z 1 lipca 1915 roku. Na froncie dowodził kolejno plutonem, kompanią, kompanią marszową. Kilukrotnie obejmował w zastępstwie funkcję dowódcy batalionu: po raz pierwszy w 27. batalionie strzelców w dniach od 6 do 10 czerwca 1916 roku. Od 26 października do 7 grudnia 1917 roku dowodził 1. batalionem strzelców<sup>47</sup>. 7 grudnia powrócił do macierzystego 27. batalionu, również jako jego komendant. Funkcję tę pełnił od 7 grudnia 1917 roku do 15 stycznia 1918 roku oraz od 28 lutego do 17 marca 1918 roku.

Jak wyliczał, w boju przebywał przez 40 miesięcy i 26 dni; dalszych 10 miesięcy spędził przy kompanii zapasowej. Był odznaczony Jubileuszowym Krzyżem Wojskowym (1909), Medalem Zasługi Wojskowej na wstążce

45 K.u.k. Infanterieregiment „Gustav V. König der Schweden, der Goten u. Wenden” Nr. 10.

46 K.u.k. Tiroler Kaiserjäger Regiment Nr. 2.

47 Objęcie dowództwa innego batalionu ułatwiał fakt, iż oba baony, 1. i 27., wchodziły w skład 16. Brygady Piechoty.

wojennej (tzw. medal Signum Laudis; 1915), Krzyżem Zasługi Wojskowej 3 klasy z dekoracją wojenną (1916), Orderem Żelaznej Korony 3 klasy (1916), srebrnym Medalem Zasługi Wojskowej z mieczami na wstążce wojennej (1917), Krzyżem Wojskowym Karola (1917) oraz po raz drugi Krzyżem Zasługi Wojskowej 3 klasy z dekoracją wojenną i mieczami na złotej szpandze. Podczas działań wojennych odniósł rany. Ukończył kursy: karabinów maszynowych, pionierski, szturmowy, wysokogórski przewodnicki i narciarski.

Formalnie Włodzimierz Krynicki został przyjęty do WP w stopniu kapitana dekretem Naczelnego Wodza nr 75 z 27 grudnia 1918 roku<sup>48</sup>. Początkowo pełnił funkcję dowódcy batalionu 8. pułku piechoty (przemianowanego później na 13. pułk piechoty), a następnie dowódcy Szkoły Szturmowej Dowództwa Okręgu Generalnego Kraków. Był wówczas opiniowany m.in. jako „gorliwy dowódca, w swym fachu nader wykształcony, energiczny, szkoła była pod każdym względem wzorowa”<sup>49</sup>. Służbę zawodową w WP pełnił do 1929 roku, awansując do stopnia pułkownika. Zmarł 5 maja 1972 roku. Został pochowany na cmentarzu Junikowo w Poznaniu<sup>50</sup>.

## II. Szlak bojowy 27. batalionu strzelców

Poniższe wyliczenie oparto na dokumentach personalnych Włodzimierza Krynickiego, w których znajdują się m.in. dokumenty z czasów jego służby w armii austro-węgierskiej, zapewne przywiezione z Czech i złożone podczas starań o przyjęcie do WP lub w związku z weryfikacją stopnia oficerskiego. Na sporządzanych w 1917 roku kartach wstępnych arkuszy ewidencyjno-kwalifikacyjnych (*Vormerkblatt für die Qualifikationsbeschreibung*) skrupulatnie wynotowano daty i miejsca prowadzonych działań, a także

48 Zob. Rozkaz Szabau Generalnego o przydziale oficerów, „Dziennik Rozkazów Wojskowych” 1919 nr 4, poz. 178.

49 Zob. Wojskowe Biuro Historyczne, Centralne Archiwum Wojskowe, AP 5577, Włodzimierz Krynicki, Karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej, 1919.

50 Zob. Wojskowe Biuro Historyczne, Centralne Archiwum Wojskowe, AP 5577, Włodzimierz Krynicki. *Vormerkblatt für die Qualifikationsbeschreibung für die Zeit vom 1 X 1917 bis 28 VII 1918*; *Vormerkblatt für die Qualifikationsbeschreibung für die Zeit vom 26 VII bis 30 XI 1918*; *Haupt-Grundbuchblatt*, b.d. [1918]; Karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej, 1919; Wyciąg z rozkazu nr 123 DOGen. Kraków, 31 VIII 1919; Arkusz ewidencyjno-kwalifikacyjny, 1928; Prośba o nadanie Krzyża Niepodległości, Przezmirów, 15 VI 1937; Wojskowe Biuro Historyczne, Centralne Archiwum Wojskowe, AP 20123, Włodzimierz Krynicki, Prośba o przyznanie dodatku za wysługę lat do DOK VIII, Toruń, 11 IX 1924.

pełnioną funkcję. W poniższym aneksie zestawiono te dane, tłumacząc na język polski, ujednolicając zapisy dat i symboli (np. wzgórz, szczytów).

W pojedynczych miejscach, w których zapisy w dokumentach personalnych Włodzimierza Krynickiego zawierały luki, związane m.in. z pobytym w szpitalu lub czasowym pełnieniem funkcji w innej jednostce, uzupełniono w oparciu o inne źródła, zaznaczając to w przypisach.

13–27 VIII 1914	Transport kolejowy do Rudki <sup>51</sup> . Wymarsz na front przez Gródek <sup>52</sup> do Karowa <sup>53</sup>
28 VII 1914	Bój w rejonie miejscowości Dyniska <sup>54</sup>
29–31 VII 1914	[nieczytelne] Posadów <sup>55</sup> , tam okopywanie się w najcięższym ogniu artylerii
1–5 IX 1914	Bój w rejonie Steniatyna <sup>56</sup> - Żulic <sup>57</sup> . Marsz do Tuczap <sup>58</sup>
6 IX 1914	Bój w rejonie miejscowości Łykoszyn <sup>59</sup>
7 IX 1914	Bój w rejonie miejscowości Telatyn <sup>60</sup>
9 IX 1914	Bój w rejonie miejscowości Machnów <sup>61</sup>

51 Rudki, ukr. Рудки, miasto położone między Samborem a Lwowem, przy Pierwszej Galicyjsko-Węgierskiej Kolei Żelaznej.

52 Gródek, ukr. Городок, w latach 1906–1945 Gródek Jagielloński – miasto powiatowe, ok. 35 km na południowy zachód od Lwowa.

53 Karów, ukr. Карів, wieś ok. 27 km na południowy wschód od Tomaszowa Lubelskiego, w pobliżu obecnej granicy polsko-ukraińskiej.

54 Dyniska, wieś, obecnie w gminie Ulhówek, powiecie tomaszowskim, w pobliżu granicy polsko-ukraińskiej.

55 Posadów, wieś, obecnie w gminie Telatyn, powiecie tomaszowskim, w pobliżu granicy polsko-ukraińskiej.

56 Steniatyn, wieś, obecnie w gminie Łaszczów, powiecie tomaszowskim, ok. 35 km na wschód od Tomaszowa Lubelskiego.

57 Żulice, wieś, obecnie w gminie Telatyn, powiecie tomaszowskim, ok. 35 km na wschód od Tomaszowa Lubelskiego.

58 Tuczap, wieś, obecnie w gminie Mircze, powiecie hrubieszowskim, ok. 35 km na północny wschód od Tomaszowa Lubelskiego.

59 Łykoszyn, wieś w obecnie w gminie Telatyn, ok. 37 km na wschód od Tomaszowa Lubelskiego.

60 Telatyn, wieś, obecnie siedziba gminy, ok. 35 km na wschód od Tomaszowa Lubelskiego.

61 Machnów, obecnie Machnów Nowy, wieś w gminie Lubycza Królewska w powiecie tomaszowskim.



10 IX 1914	Bój w rejonie miejscowości Dęby <sup>62</sup>
11 IX 1914	Bój w rejonie miejscowości Gruszka <sup>63</sup>
14–15 IX 1914	Zabezpieczenie mostu w m. Grabowiec <sup>64</sup>
15 IX 1914	Zabezpieczenie przepraw przez San w rejonie Michałówki – Sośnicy <sup>65</sup>
16–30 IX 1914	Strategiczny odwrót do Tarnowa
1–10 X 1914 <sup>66</sup>	Marsz nad San
14 X 1914	Bój w rejonie miejscowości Wierzawice <sup>67</sup>
15–18 X 1914	Ubezpieczenie pozycji nad Sanem na wschód od Wierzawic <sup>68</sup> , pod ogniem artylerii nieprzyjaciela
22–23 X 1914	Bój w rejonie wsi Przędzel <sup>69</sup>
21–31 X 1914	Walki pozycyjne w rejonie miejscowości Skowierzyn <sup>70</sup>
2 XI 1914	Walki w rejonie Rozwadowa
6 XI 1914	Walki w rejonie Młodochowa <sup>71</sup>
15 XI 1914	Walki w rejonie Wadowa <sup>72</sup>
16–19 XI 1914	Walki w rejonie Czulic <sup>73</sup>
20 XI 1914	Walki o Wronin i Wierzbno <sup>74</sup>

62 Dęby, wieś w gminie Lubycza Królewska w powiecie tomaszowskim.

63 Gruszka, przysiółek wsi Dęby.

64 Grabowiec, wieś na wschodnim brzegu Sanu, ok. 5 km na wschód od Radymna.

65 Michałówka, Sośnica – wsie na zachodnim brzegu Sanu, w pobliżu Radymna, w powiecie jarosławskim.

66 W źródle widnieje data: „1–19 X 1914”. Jest to omyłkowy zapis, gdyż dywizja dotarła nad San już 10 października 1914 roku. W kolejnych dniach, poprzedzających 19 października, autor źródła wymienia miejsca walk batalionu podczas działań nad Sanem.

67 Wierzawice, wieś na zachodnim brzegu Sanu, ok. 4 km na południe od Leżajska.

68 Batalion zajmował wówczas stanowiska na wysokości wsi Rzuchów, położonej na wschodnim (zajętym przez wojska carskie) brzegu Sanu.

69 Przędzel, wieś na zachodnim brzegu Sanu, koło Niska, obecnie w powiecie niżańskim.

70 Skowierzyn, wieś na wschodnim brzegu Sanu, obecnie w pow. stalowowolskim.

71 Młodochów, wieś ok. 15 km na północ od Mielca, obecnie w pow. mieleckim.

72 Wadów, wieś na północny wschód od Krakowa, od 1949 roku część miasta.

73 Czulice, wieś ok. 20 km na północny wschód od Krakowa, obecnie w powiecie krakowskim.

74 Od 18 listopada 1914 roku do 5 lutego 1915 roku. Włodzimierz Krynicki przebywał jako chory w szpitalu w Krakowie. W tych dniach batalion, wchodząc w skład

21–27 XI	Walki w rejonie Opatkowice–Proszowice–Dojazdów, rezerwa dywizji w m. Szklana <sup>75</sup>
28–30 XI 1914	Przemarsz do Krakowa, pobyt w mieście, wyjazd z Krakowa
1–2 XII 1914	Transport Kraków–Jordanów–Rabka–Mszana Dolna
3–15 XII 1914	Operacja limanowsko-łapanowska
17 XII 1914 –	Walki nad Dunajcem
4 I 1915	w rejonie Wola Radłowska–Radłów <sup>76</sup> –Niwka
4 I 1915	Przemarsz do Sufczyzna, działania w rejonie Sufczyn <sup>77</sup> –Maszkienice <sup>78</sup>
6–7 II 1915	Walki pozycyjne o Przybysławice <sup>79</sup>
13 I – 20 II 1915	Walki pozycyjne w rejonie Jadownik Mokrych <sup>80</sup>
22–28 II 1915	Przejazd do Delatyna <sup>81</sup>
2 III 1915	Bój o Zawoj <sup>82</sup>
12–18 III 1915	Walki pozycyjne pod wsią Kryczka <sup>83</sup>
23–28 III 1915	Walki pozycyjne o Kożeniuczkę <sup>84</sup>
3–29 IV 1915	Walki pozycyjne na posterunkach granicznych na granicy państwa <sup>85</sup>

8. Dywizji Piechoty brał udział w walkach na północny wschód od Krakowa oraz w operacji limanowsko-łapanowskiej.

75 Szklana, wieś ok. 3 km na południowy zachód od Proszowic.

76 Radłów, miasto na zachodnim brzegu Dunajca.

77 Sufczyn, wieś ok. 10 km na wschód od Brzeska, przy drodze na Wojnicz.

78 Maszkienice, wieś ok. 7 km. na wschód od Brzeska.

79 Przybysławice, wieś na zachodnim brzegu Dunajca, ok. 25 km na północ od Tarnowa.

80 Jadowniki Mokre, wieś ok. 30 km na północ od Tarnowa.

81 Delatyn, ukr. Делятин, miasto nad Prutem, obecnie w obwodzie iwanofrankińskim.

82 Tej miejscowości nie udało się zlokalizować.

83 Kryczka, wieś w dolinie Bystrzycy Sołotwińskiej, ok. 35 km na północny zachód od Delatyna.

84 Kożeniuczka (wzg. 694), szczyt w widłach Bystrzycy Sołotwińskiej i Maniawki, ok. 8 km na północny wschód od Kryczki.

85 W oryginale: *Stellungskämpfe aus der Reichsgrenze Kordonposten Sawokriniczni* [Sawotwinićni?]. Ta ostatnia nazwa, niewątpliwie topograficzna, najprawdopodobniej zniekształcona, odnosi się prawdopodobnie do miejscowości Sołotwina (ukr. Солотвин) nad Bystrzycą Sołotwińską, ok. 30 km na północ od Delatyna. To określenie może odnosić się także do doliny tejże rzeki, nad którą znajdowały się wspomniany wcześniej szczyt Kożeniuczka oraz wieś Kryczka.

2–8 V 1915	Marsz przez miejscowości Huta <sup>86</sup> , Ostodor <sup>87</sup> , przez Sehlis <sup>88</sup> na Jawornik <sup>89</sup>
9 V 1915	Szturm na Jawornik
17–26 V 1915	Walki o grzbiet Dyl <sup>90</sup>
2–6 VI 1915	Walki o Plótky <sup>91</sup>
11 VI 1915	Natarcie na wzgórze Przybyłów <sup>92</sup>
13–14 VI 1915	Natarcie na wzgórze w rejonie Oleszowa <sup>93</sup>
15 VI 1915	Natarcie na Woczą Górę <sup>94</sup>
20 VI 1915	Forsowanie przepraw przez Dniestr od strony Doliny <sup>95</sup>
22 VI 1915	Walki w rejonie wsi Isaków <sup>96</sup>
2–12 VII 1915	Walki w rejonie Pieczarnej <sup>97</sup>
13 VII 1915	Natarcie na Torskie <sup>98</sup>
14–24 VII 1915	Walki w rejonie Pieczarnej

86 Huta, ukr. Гута, wieś w dolinie Bystrzycy Sołotwińskiej.

87 Ostodor, osada w dolinie Łomnicy, obecnie nieistniejąca.

88 Sehlis (także: Wierch Sehlis), grzbiet górski w Gorganach na północny zachód od doliny Łomnicy, o wysokości sięgającej 1357 m.

89 Jawornik, grzbiet górski w Gorganach na północny zachód od doliny Łomnicy, o wysokości sięgającej 1197 m.

90 Dyl (także: Dił, wzg. 997), najwyższy szczyt w grzbiecie górskim na północny zachód od doliny Czarnej Bystrzycy, na zachód od Nadwórnej.

91 Właściwie Pletki (wzg. 890), szczyt w grzbiecie górskim odchodzącym na północny wschód od grzbietu Dyl.

92 Prawdopodobnie Przybyłowska (wzg. 381), wzniesienie nad miejscowością Przybyłów, ok. 30 km na wschód od Iwano-Frankiwska.

93 Oleszów, ukr. Олешів, wieś ok. 22 km na wschód od Iwano-Frankiwska.

94 Wocza Góra (wzg. 354), wzniesienie na południowy-wschód od wsi Oleszów, górujące nad miejscowością.

95 Dolina, ukr. Долина, wieś na zachodnim brzegu Dniestru, ok. 45 km na wschód od Iwano-Frankiwska.

96 Isaków, ukr. Ісаків, wieś na zachodnim brzegu Dniestru, ok. 45 km na wschód od Iwano-Frankiwska, położona na południe od Doliny.

97 Pieczarna, ukr. Печорна, wieś na północnym brzegu Dniestru, ok. 6 km na zachód od Zaleszczyk.

98 Torskie, ukr. Торське, wieś nad Dniestrem, ok. 33 km na południe od Czortkowa.

25 VII –	Walki pod zielonym szańcem <sup>99</sup> [?] natarcie
12 VIII 1915	na stację kolejową Dźwiniacz <sup>100</sup> –Żeżawa <sup>101</sup>
2 IX 1915	Masz naprzód nad Seret
3–6 IX 1915	Walki w rejonie Szypowce <sup>102</sup> –Szerszeniowce <sup>103</sup>
9 IX 1915	Walki odwrotowe w rejonie [miejsowości] Ciapowce <sup>104</sup>
13 IX 1915	Natarcie na Iwanie <sup>105</sup>
19 IX – 6 X 1915	Walki w rejonie wsi Hłuszka <sup>106</sup>
7 X 1915	Odparcie natarcia
8 X – 28 XI 1915	Walki pozycyjne w rejonie wsi Hłuszka
25 XII 1915 –	Noworoczny bój na froncie w Besarabii
8 I 1916	
29 XII 1915	Wybuch ładunku w punkcie 451 w rejonie [miejsowości] Dorosziwci <sup>107</sup>
21–31 I 1916	Walki pozycyjne o Iwanie
1–26 II 1916	Walki pozycyjne o Iwanie
8–17 III 1916	Walki pozycyjne o Iwanie
18 III – 13 V 1916	Rezerwa armii w Boroutz <sup>108</sup>

99 W oryginale: *Kampf bei der grünen Schanze*.

100 Dźwiniacz, ukr. Дзвиняч, wieś ok. 7 km na północ od Zaleszczyk, przy drodze Zaleszczyki-Czortków.

101 Żeżawa, ukr. Жежава, wieś nad Dniestrem, obecnie Zeleńej Haj, ukr. Зелений Гай w rejonie czortkowskim.

102 Szypowce, ukr. Шипівці, wieś nad Seretem, w zakolu rzeki, na jej zachodnim brzegu, ok. 30 km na południe od Czortkowa.

103 Szerszeniowce, ukr. Шершенівка, wieś na nad Seretem, w zakolu rzeki, na jej wschodnim brzegu, ok. 30 km na południe od Czortkowa.

104 Lokalizacji tej miejscowości nie udało się ustalić. Być może Hińkowce, ukr. Гиньківці, wieś ok. 28 km na południe od Czortkowa, przy drodze Zaleszczyki-Czortków.

105 Iwanie, ukr. Іване, obecnie Іване-Золоте, wieś nad Dniestrem, na jego północnym brzegu, położona na południe od wspomnianej wcześniej wsi Torskie.

106 Hłuszka, ukr. Глушка, wieś i folwark na wschodnim brzegu Dniestru, sąsiadująca z Iwaniami.

107 Dorosziwci, ukr. Дорошівці, niem. Doroschoutz, wieś na południowym brzegu Dniestru, ok. 15 km na wschód od Zaleszczyk.

108 Boroutz, Borowce, ukr. Борівці, wieś na Bukowinie, k. 40 km na północ od Czerniowców.

13 V – 3 VI	Rezerwa armii w m. Kuczurmik <sup>109</sup> –Jaurkowitz-Bojanczuk
4 VI 1916	Skuteczny kontratak na dwór Wlaiko – wzg. 266 – Czarny Potok <sup>110</sup>
5 VI 1916	Wypad na [nieczytelne <sup>111</sup> ] Rżawieny <sup>112</sup>
6–10 VI 1916	Walki z carską ofensywą <sup>113</sup>
11 VI 1916	Odwrót Walawa <sup>114</sup> –Zuczka <sup>115</sup> –Śniatyń <sup>116</sup>
19–21 VI 1916	Walki pozycyjne o Zabłotów <sup>117</sup>
28 VI 1916	Bój o dwór Dobek
29–30 VI 1916	Odwrót do Kołomyi <sup>118</sup>
1 VII 1916	Bój pod Tłumaczykiem <sup>119</sup> –Sadzawką <sup>120</sup>
2–5 VII 1916	Walki pod Sadzawką

109 Zniekształcone zapisy nazw wsi Kuczuriw, ukr. Кучурів (obecnie Małyj Kuczuriw, ukr. Малий Кучурів), Jurkiwci, ukr. Юрківці, Bojanczuk, ukr. Боянчук, położonych ok. 25 km na północ od Czerniowców.

110 Punkty te znajdują się na północny wschód od pozycji batalionu jako rezerwy armii. Czarny Potok, ukr. Чорний Потік, rum. Parau Negru, wieś ok. 40 km na północ od Czerniowców, na południowym brzegu Dniepru.

111 Najprawdopodobniej nazwa geograficzna, której pisowni ani lokalizacji nie udało się odczytać.

112 Rżawience, ukr. Ржавинці, rum. Iavinti. Wieś znajduje się na wschód od dworu Wlaiko i wzg. 266, po przeciwnej stronie doliny Białego Potoku.

113 W tym czasie kpt. Włodzimierz Krynicki objął w zastępstwie dowództwo 1. batalionu strzelców, także wchodzącego w skład 30. Dywizji Piechoty. Na temat tych działań zanotował: „6–9 VI 1916 – Marsz na wzg. 266. Huraganowy ogień artylerii, miotaczy min, bombardowanie z powietrza. 10 VI 1916 – Skuteczny kontratak na Czarny Potok”. 11 czerwca 1916 roku powrócił do macierzystego batalionu na funkcję dowódcy kompanii.

114 Walawa, ukr. Валява, wieś ok. 20 km na północ od Czerniowców.

115 Miejscowości nie udało się zlokalizować.

116 Śniatyń, ukr. Снятин, miasto ok. 34 km na północny wschód od Czerniowców, na północnym brzegu Prutu.

117 Zabłotów, ukr. Заболотів, miasto ok. 20 km na wschód od Kołomyi, na północnym brzegu Prutu.

118 Kołomyja, ukr. Коломия, niem. Kolomea, miasto na Ukrainie nad Prutem, historyczna stolica Pokucia.

119 Tłumaczyk, ukr. Товмачик, wieś ok. 15 km na zachód od Kołomyi, na północnym brzegu Prutu.

120 Sadzawka, ukr. Саджавка, wieś ok. 21 km na zachód od Kołomyi, na północnym brzegu Prutu.

5 VII – 30 IX 1916	Brak danych <sup>121</sup>
1 X 1916 – 1 I 1917	Oddział szkoleniowy 30. Dywizji Piechoty
7 I – 10 V 1917	Walki pozycyjne nad Przełęczą Rogodze <sup>122</sup>
10 V 1917 –	Brak danych <sup>123</sup>
24 VII 1917	
24 VII 1917 –	Marsz przez Przełęcz Tatarską, Mikuliczyn, Jabłonów
29 VII 1917	
29 VII 1917 –	Natarcie na miejscowości Kutry-Wyżnica
30 VII 1917	
31 VII 1917 –	Bój i marsz naprzód przez Łukawiec <sup>124</sup>
1 VIII 1917	
2 VIII 1917	Bój o Komarowce <sup>125</sup>
3 VIII 1917	Marsz na Storożyniec <sup>126</sup>
4 VIII 1917	Rezerwa dywizji we wsi Kuczumare <sup>127</sup>
5 VIII 1917	Rezerwa dywizji pod folwarkiem Dąbrowa

121 14 lipca 1916 roku Włodzimierz Krynicki został skierowany do Čáslav w celu przeprowadzenia uzupełnień w postaci kompanii marszowej oraz oficerów przydzielonych do batalionu. W tym okresie formalnie pełnił funkcję komendanta kompanii marszowej 27. batalionu strzelców. 17 września 1916 roku na powrót objął funkcję dowódcy kompanii w polu. W tym czasie ofensywa Brusilowa uległa wyhamowaniu, a natarcie carskich żołnierzy zatrzymano na grzebitach Gorganów, m.in. na Sywuli i Popadii. Zob. D. Dyląg, *O rzekomo legionowych okopach pod Sywulą*, „Płaj. Almanach karpacki” (2014) nr 49, s. 16.

122 W oryginale: *Rogodzesattel*. Rogodze Wielkie (także: Przełęcz Pantyrńska), 1110 m n.p.m. Na pamiątkę walk toczonych przez żołnierzy Legionów Polskich do dziś nazywana jest Przełęczą Legionów.

123 W tym czasie kpt. Włodzimierz Krynicki objął w zastępstwie dowództwo 1. batalionu strzelców. Odnośnie do tego okresu zanotował: „10 V 1917 – 24 VII 1917 – Walki w pozycyjne o Czarny Groń” (prawdopodobnie Czarny Groń [wzg. 1486], szczyt w Gorganach, na południe od Rafajłowej, na północ od doliny Czarnej Cisy. W pobliżu szczytu w okresie międzywojennym przebiegała granica polsko-czechosłowacka). W tym okresie 27. batalion strzelców prawdopodobnie także uczestniczył w walkach pozycyjnych toczonych w Gorganach.

124 Łukawci, ukr. Луківці, niem. Lukawetz am Sereth, wieś nad Seretem.

125 Komarowce, ukr. Комарівці, wieś nad Seretem.

126 Storożyniec, ukr. Сторожинець, miasto na Bukowinie, nad Seretem.

127 Kuczumare, ukr. Великий Кучурів, rum. Cuciuur Mare, wieś na południe od Czerniowców, przy linii kolejowej.

- 6–8 VIII 1917 Walki pozycyjne pod wsią Dymka – dwór – wzg. 373 – wzg. 404<sup>128</sup>  
 9 VIII 1917 Natarcie na wzg. 429<sup>129</sup>  
 10–17 VIII 1917 Walki pozycyjne na południe od wsi Dymka  
 18–28 VIII 1917 Rezerwa dywizji we wsi Dymka  
 29–30 VIII 1917 Walki pozycyjne na południe od wsi Dymka  
 1 IX – 30 IX Brak danych  
 1–26 X 1917 Walki pozycyjne na południe od wsi Dymka. Rozbudowa pozycji  
 26 X – 7 XII 1917 Brak danych<sup>130</sup>  
 7 XII 1917 – Marsz podróżny na pozycje bojowe na wschód od m. Soroka<sup>131</sup> pod Tarnopolem, tam w rezerwie brygady  
 15 I 1918 Rezerwa dywizji w m. Suchostaw<sup>132</sup>  
 15 I – 28 II 1918 Rezerwa dywizji w m. Suchostaw<sup>132</sup>  
 28 II 1918 – Marsz przez Ukrainę. Przejazd koleją Płoskirów<sup>133</sup>–Odessa Bój o Rozdzielną<sup>134</sup>  
 17 III 1918 o Rozdzielną<sup>134</sup>  
 17 III – 6 IV 1918 Walki pod wsią Rauchówka<sup>135</sup>. Walki o Chersoń. Odwrót do Czarnobajiwki<sup>136</sup>. Natarcie i zajęcie Chersonia. Wypad na Oleszki<sup>137</sup>  
 6 IV – 7 VI 1918 Służba okupacyjna w Mikołajewie<sup>138</sup>.

128 Dymka, ukr. Димка, wieś na południe od Czerniowców. Wzg. 373 i 404 znajdują się na grzbiecie wzgórz na wschód od wsi Dymka, Mihuczeny i Dąbrowa, górują nad linią kolejową.

129 Wzg. 429 znajduje się na południowy wschód od wsi Dymka, w obrębie zabudowań wsi Oprischeny (rum. Pancir).

130 W tym czasie kpt. Włodzimierz Krynicki objął w zastępstwie dowództwo 1. batalionu strzelców. Odnośnie tego okresu zanotował: „26 X – 7 XII 1917 – Pozycje bojowe na północny-wschód od wsi Dymka, następnie w rezerwie dywizji”. W tym okresie 27. batalion strzelców prawdopodobnie także uczestniczył w działaniach pozycyjnych prowadzonych na Bukowinie.

131 Soroka, ukr. Сорока, wieś nad rzeką Czernicą, ok. 58 km na południowy wschód od Tarnopola.

132 Suchostaw, ukr. Сухостав, wieś ok. 56 km na południe od Tarnopola.

133 Płoskirów, ukr. Проскурів, miasto na centralnej Ukrainie, od 1954 roku Chmielnicki.

134 Rozdzielna, ukr. Роздільна, miasto ok. 75 km na północny zachód od Odessy.

135 Rauchiówka, ukr. Раухівка, wieś ok. 96 km na północ od Odessy.

136 Czornobajiwka, ukr. Чорнобаївка, wieś na północny zachód od Chersonia, obecnie przylegająca do granic miasta.

137 Oleszki, ukr. Олешки, w latach 1928–2016 Ciurupińsk, miasto na wschodnim brzegu Dniepru, na wysokości Chersonia.

138 Mikołajów, ukr. Миколаїв, miasto i port w południowej części Ukrainy, położone przy ujściu Bohu do Morza Czarnego.

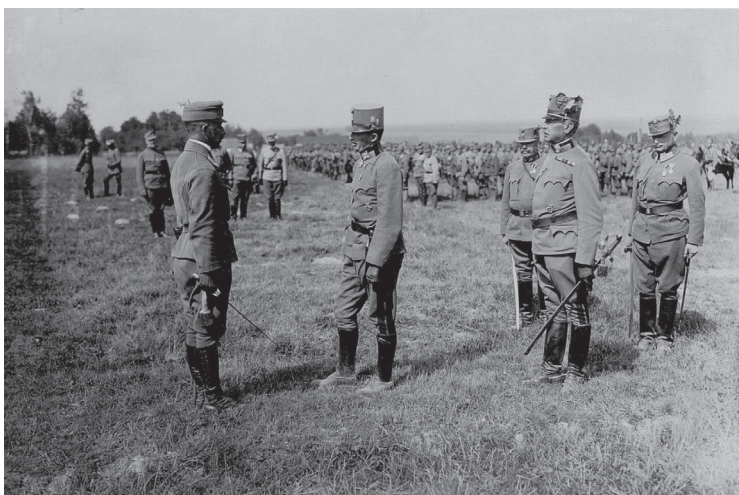
1. Ppłk Friedrich Nürnberger dowódca 27. batalionu strzelców, fotografia późniejsza wykonana podczas dowodzenia 3. pułkiem tyrolskich strzelców cesarskich (ze zbiorów Österreichische Nationalbibliothek)







2. Odcisk pieczęci 27. batalionu strzelców (ze zbiorów Wojskowego Biura Historycznego, Centralne Archiwum Wojskowe)



3. Wizyta Arcyksięcia Karola w 27. batalionie strzelców, 4 IX 1916 r. Pierwszy z lewej prawdopodobnie dowódca batalionu mjr Adolf Ritter von Microys (ze zbiorów Österreichisches Staatsarchiv – Kriegsarchiv)

# Bibliografia

## Archiwalia

- Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv  
Archive der Truppenkörper  
Gefechtsberichte  
Neue Feldakten  
Zivkovic G., *Regiments-, Bataillons-, Divisions-, Abteilungs-  
-Inhaber und Kommandanten des K.u.K. Heeres und der  
K.K. Landwehr (1880–) 1898 bis 1918. Eine Ergänzung  
zu Wredes Geschichte der k.u.k. Wehrmacht*, Wien 1977,  
maszynopis.
- Wojskowe Biuro Historyczne, Centralne Archiwum Wojskowe  
AP 5577, Włodzimierz Krynicki  
AP 20123, Włodzimierz Krynicki

## Źródła

- Listy strat (*Verlustlisten*) armii austro-węgierskiej, <https://des.genealogy.net/ou1wk/search/index> (4.01.2024).  
<https://kramerius5.nkp.cz/> (4.01.2024).  
Rozkaz Szabu Generalnego o przydziale oficerów, „Dziennik Rozkazów Wojskowych” 1919 nr 4, poz. 178.  
*Seidels kleines Armeeschema. Dislokation und Einteilung des k.u.k. Heeres, der k.u.k. Kriegsmarine, der k.k. Landwehr und der königlich ungarischen Landwehr*, Wien 1914.  
*Schematismus für das k. u. k. Heer und für die k. u. k. Kriegsmarine 1914*, Wien 1914.

## Opracowania

- Baczkowski M., *Szablą i łopatką: kawaleria austro-węgierska w I wojnie światowej*, w: *Front wschodni I wojny światowej: studia z dziejów militarnych i polityczno-społecznych*, red. M. Baczkowski, K. Ruszała, Kraków 2013, s. 49–57.  
Centek J., *Niemieckie wojska lądowe na froncie wschodnim w listopadzie 1918 r.*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” (2018) nr 1–2, s. 11–43.  
Dyląg D., *O rzekomo legionowych okopach pod Sywulą*, „Płaj. Almanach karpacki” (2014) nr 49, s. 48–68.

- Enhl M., *Die österreichisch-ungarische Landmacht nach Aufbau, Gliederung, Friedensgarnison, Einteilung und nationaler Zusammensetzung im Sommer 1914. Ergänzungsheft 9 zum Werke „Österreich-Ungarns Letzter Krieg“*. Unter der Leitung Edmund Glaise von Horstenau, Wien 1931.
- Ehnl M., Sacken E. von, *Österreich-Ungarns Letzter Krieg. Registerband*, Wien 1938.
- Fröhlich H., *Geschichte des Steirischen K. u. K. Infanterie-Regimentes Nr. 27 für den Zeitraum des Weltkrieges 1914–1918*, Bd. 1, Graz 1937.
- Hinterstoisser H., *Die Adjustierung des K. (U.) K. Heeres 1868–1914*, Bd. 1: *Die Infanterie*, Wien 1998.
- Hübner R., *Podręcznik dla szarż i aspirantów oficerskich ułożony podług przepisów służbowych. Handbuch für Chargen u. Unteroffizieraspiranten zusammengestellt nach den Dienstverschriften*, Lwów 1915.
- Kułacz S., *Forsowanie Sanu pod Rzuchowem przez c.k. XIV Korpus (14–16 X 1914 r.)*, „Rocznik Przemyski” 59 (2023), s. 69–86.
- Kwaśny E. [E. Giżewski], *„Krakowskie Dzieci” (Trzynasty Pułk) na polu chwały*, Kraków 1917.
- Nowakowski T., *Armia austro-węgierska*, Warszawa 1992.
- Ortner M. Ch., Hinterstoisser H., *The Austro-Hungarian Army in the First World War. Uniforms and Equipment – from 1914 to 1918*, vol. 1, Wien 2013.
- Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914–1918*, Hrsg. E. Glaise von Horstenau, Bd. 1–8, Wien 1930–1938.
- Plaschka R., Haselsteiner H., Supan A., *Innere Front. Militärassistentz, Widerstand und Umsturz in der Donaumonarchie 1918*, Bd. 2, München–Wien 1974.
- Roth J. baron von Limanowa-Łapanów, *Bitwa pod Limanową-Łapanowem, grudzień 1914. Die Schlacht von Limanowa-Lapanów, Dezember 1914*, Limanowa 2019.
- Schemfil V., *Das k.u.k. 3. Regiment der Tiroler Kaiserjäger im Weltkriege 1914–1918. Nach den Kriegsakten des Regiments*, Bregenz 1926.
- Sudoł T., *Działania militarne nad Sanem w 1914 roku. Powiat stalowowolski*, Rzeszów 2018.
- Wißhaupt E., *Die Tiroler Kaiserjäger im Weltkriege 1914–1918*, Wien 1935.
- Woźny T., *Bez zwycięzców, bez pokonanych: działania zbrojne nad dolnym Dunajcem 1914–1915*, w: *Wielka Wojna nad Dunajcem. Zabawa i okolice*, red. Z. Noga, Zabawa 2022, s. 73–117.

Wrzosek M., *Okoliczności towarzyszące zimowo-wiosennym operacjom  
wojsk niemieckich i austro-węgierskich w 1918 r.*, „Studia Podlaskie”  
4 (1993), s. 241-265.

# Abstrakt

Krzysztof Pięciak

*Szlak bojowy k.u.k. Feldjägerbataillon Nr. 27  
podczas I wojny światowej*

Artykuł przedstawia szlak bojowy k.u.k. Feldjägerbataillon Nr. 27 – cesarskiego i królewskiego 27. batalionu strzelców podczas I wojny światowej. W pierwszej części tekstu zestawiono, w oparciu o źródła i opracowania, informacje na temat tej jednostki. Tekst uzupełniają aneksy: szlak bojowy 27. batalionu strzelców podczas I wojny światowej, zestawiony na podstawie dokładnych zapisów w dokumentach służącego w nim Polaka, Włodzimierza Krynickiego, oraz biogram tego oficera.

Tekst omawia także zagadnienia narodowościowe – skład osobowy batalionu, złożonego głównie z Ukraińców i Rumunów, oraz wyjaśnia, w jakich okolicznościach jego żołnierze znaleźli się w listopadzie 1918 roku w Krakowie. Stanowi ponadto skromny przyczynek do badania procesu rozkładu armii austro-węgierskiej pod koniec I wojny światowej.

## **Słowa kluczowe:**

Armia Austro-Węgier, I wojna światowa, Monarchia Austro-Węgier, Galicja, Bukowina

# Abstract

Krzysztof Pięciak

*Battle trail of k.u.k. Feldjägerbataillon Nr. 27  
during World War I*

The paper presents the k.u.k. Feldjägerbataillon Nr. 27 – Austro-Hungarian 27th Rifle Battalion during World War I.

The first part is a description of the unit based on archival sources and studies. The text is supplemented by appendices: the detail information about combat record of the 27th Rifle Battalion during World War I, compiled on the basis of precise records in personal documents of a Pole serving in the unit, Włodzimierz Krynicki, and a biographical information about the officer.

The text also discusses nationality issues in the battalion, manned mainly by Ukrainians and Romanians, and explains the circumstances under which its soldiers found themselves in Kraków in November 1918. It also provides some information to the study of the process of disintegration of the Austro-Hungarian army at the end of the First World War.

**Keywords:**

Austro-Hungarian Army, I World War, Austro-Hungarian Monarchy, Galicia, Bukovina